

Izvorni znanstveni članek UDK 364-783.44:364-47-053.6(497.451.1)"2017"

Valentina Hlebec

POMEN DRUŽINSKIH OSKRBOVALNIH DEJAVNOSTI V ŽIVLJENJU MLADIH LJUDI, ŽIVEČIH V LJUBLJANI ALI OKOLICI

IZVLEČEK

Mladi družinski oskrbovalci so osebe, ki v svojem vsakdanjem življenju pomagajo svojim družinskim članom. To pomeni, da (redno) opravljajo vrsto stvari in imajo odgovornosti, ki jih običajno povezujejo z odraslimi osebami. V Sloveniji o mladih družinskih oskrbovalcih še nimamo empiričnih podatkov, zato nam podatki raziskave Mladi v Ljubljani 2017 prinašajo prvi vpogled v značilnosti mladih oskrbovalcev v Sloveniji. Družinske oskrbovalne dejavnosti so pomembnejše dekletom, mladim, živečim v družinah, v katerih je več otrok, in otrokom, ki jim v življenju veliko pomeni religija. Z višanjem starosti se nakazuje večja stopnja odgovornosti. Ugotavljamo tudi, da je višji pomen oskrbovalnih dejavnosti v vsakdanjem življenju mladih povezan z nižjim šolskim uspehom.

KLJUČNE BESEDE: mladi družinski oskrbovalci, Ljubljana, regresijska analiza

Importance of Family Caring Activities in the Everyday Life of Young People Living in Ljubljana and the Surroundings

ABSTRACT

Young family carers are people who in their everyday lives provide care to members of their family. This means they do things, often on a regular basis, which are usually associated with adults. In Slovenia, young carers are an invisible population and a neglected research topic. The data from Youth in Ljubljana 2017 give us the first insights into the characteristics of young carers in Slovenia. The dependent variable in our regression analysis is the subjective meanings young people attribute to ca-

ring activities within the family. Family caring activities are more important to young women, households with siblings, and religious children. Greater importance is associated with both increasing age and permanent residence in Ljubljana. Moreover, the higher importance of family caring activities is associated with lower school success.

KEY WORDS: young family carers, Ljubljana, regression analysis

1 Uvod

Monografija *Children who care: Inside the World of Young Carers* [Otroci, ki oskrbujejo: Znotraj sveta mladih oskrbovalcev] (Becker in Aldridge 1993) je dejansko prva znanstvena monografija, ki je v celoti posvečena problematiki mladih neformalnih družinskih oskrbovalcev: to so osebe, ki v svojem vsakdanjem življenju pomagajo svojim družinskim članom. To pomeni, da (redno) opravljajo vrsto stvari in imajo odgovornosti, ki jih običajno povezujemo z odraslimi osebami (Becker in Aldridge 1993). S to monografijo sta bila avtorja prva, ki sta se teme lotila sistematično in celovito, čeprav so nekatere raziskave, med njimi ne vse znanstvene, v Veliki Britaniji opravili že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Razlogov za pozno znanstveno odkritje te skupine mladih ljudi je veliko. Po eni strani gre za omejitve raziskovanja neformalne in družinske oskrbe, ki je bila (in še vedno je) usmerjena predvsem v odrasle družinske oskrbovalce. Večina raziskav, ki so se ukvarjale s problematiko oskrbe, je bila usmerjena na odraslo populacijo neformalnih oskrbovalcev (npr. evropska raziskava EUROFAMCARE: *Supporting Family Carers of Older People in Europe – The Trans-European Survey* [EUROFAMCARE: Podpora družinskih oskrbovalcev starejših v Evropi – Vseevropska raziskava] 2008; Hlebec 2009; Hlebec 2017; Hvalič Touzery 2009; Oliviera in Hlebec 2016). Po drugi strani je področje raziskovanja oskrbe pogosto usmerjeno v prejemnike oskrbe oziroma oskrbovance (npr. Hlebec in dr. 2016; raziskava SHARE – *Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe* [SHARE – Raziskava zdravja, staranja in upokojevanja v Evropi] 2017;), bodisi v mednarodnem prostoru bodisi v Sloveniji (Filipovič in dr. 2014; Hlebec in dr. 2010; Hlebec in Filipovič 2016). Vlogo mladih v medgeneracijskih družinskih tokovih smo deloma raziskali, vendar te raziskave niso vključevale mladih pod starostjo 18 let (Hlebec in dr. 2012; Hlebec in Filipovič 2009; Pahor in dr. 2011; Šadl in Hlebec 2009, 2011). Raziskave na področju družinske ali neformalne oskrbe so torej mlade ljudi spregledale, zato ta prispevek odpira novo poglavje v raziskovanju neformalne oskrbe.

Če po drugi strani primerjamo raziskovanje mladih, ki ima v Sloveniji večdesetletno tradicijo, s prvimi raziskavami o mladih v devetdesetih letih prejš-

njega stoletja (npr. Ule 1996; Ule in dr. 1996; Ule in dr. 2000; Ule in Mihelj 1995), so te raziskave že pokazale izrazit pomen primarne družine v vsakdanjem življenju mladih, tako v življenjskih navadah kot tudi pri vrednotnih usmeritvah. Novejše raziskovanje tega področja izrazito povezanost mladih z družino potrjujejo (npr. Lavrič 2010). Ne glede na pomanjkanje raziskovalne pozornosti tej zanimivi temi pa je naš namen prvič v Sloveniji podrobneje pogledati mlade v starosti od 15 do 29 let v povezavi z družinskimi oskrbovalnimi dejavnostmi. Cilj članka je preveriti, ali v Ljubljani in okolici obstajajo mladi ljudje, ki jim družinsko oskrbovanje predstavlja pomemben del vsakodnevnega življenja, in po katerih demografskih značilnostih se ti mladi razlikujejo od svojih sovrstnikov, ki jim družinske oskrbovalne dejavnosti niso pomembne. Članek nadaljujemo s kontekstualiziranjem tematike neformalnega in družinskega oskrbovanja med mlado populacijo v Ljubljani in okolici. Nadalje diskutiramo o zagatah z definicijo mladih neformalnih in družinskih oskrbovalcev ter kvantitativnim raziskovanjem oskrbovanja med mladimi. V empiričnem delu smo za preverjanje domnev, postavljenih na izsledkih raziskovanja neformalnih mladih oskrbovalcev v drugih evropskih državah, uporabili podatke raziskave Dolgoročno spremljanje izvajanja Strategije MOL za mlade 2016–2025 (Kuhar 2018). Najprej opredelimo način opazovanja tematike oskrbovanja v pričujoči raziskavi in z linearno regresijsko analizo ovrednotimo povezanost družinskega oskrbovanja z demografskimi spremenljivkami, za katere na osnovi podobnih raziskav po Evropi pričakujemo, da bodo pojasnjevale pomembnost družinskega oskrbovanja med mladimi. Članek zaključimo z diskusijo, ki bo osvetlila nekatere pomanjkljivosti pristopa, uporabljenega v raziskavi, in nakazala nadaljnje raziskovanje obravnavane teme.

2 Kdo so mladi družinski oskrbovalci in kaj vse počnejo

Kot omenjeno, so raziskovalno pozornost na oskrbovanje znotraj družine, v kateri oskrbovalno dejavnost izvaja mlada oseba, prvič zares sistematično usmerili v Veliki Britaniji (Becker in Aldridge 1993). Še danes, petindvajset let po prvih raziskavah, tudi v Veliki Britaniji ni povsem jasno, koliko je mladih neformalnih oskrbovalcev v populaciji mladih ljudi, kdo so, kakšen je njihov vsakdan in kakšne potencialne posledice ima oskrbovanje za njihovo odraščanje (Aldridge 2018). Če se zanesemo na podatke statističnega urada Velike Britanije in njihovega popisa prebivalcev, je bilo leta 2011 v Veliki Britaniji 166.000 mladih neformalnih oskrbovalcev, mlajših od 18 let (ibid.: 156). Raziskava, ki jo je izvedel BBC leta 2010, pa je naštetela kar 700.000 mladih oskrbovalcev. Že na prvi pogled so to ogromne razlike, ki jih ni tako lahko pojasniti (prav tam). Tako so v Veliki

Britaniji šele leta 2014 začeli s posebno raziskavo, katere namen je bil ugotoviti razširjenost mladih neformalnih oskrbovalcev v Veliki Britaniji, in šele sedaj se pojavljajo novi, morda bolj zanesljivi podatki o tem, koliko je mladih neformalnih oskrbovalcev. Cheesborough in dr. (2017: 7) so v raziskavi, narejeni na sicer kvotnem vzorcu gospodinjestev, med 79.629 gospodinjestvi našli 420 gospodinjestev z najmanj enim mladim oskrbovalcem. Upoštevali so tako oskrbovanje znotraj kot tudi zunaj gospodinjstva. Ta podatek, če ga posplošimo na populacijo, bi pomenil 0,5 % mladih neformalnih oskrbovalcev med prebivalci vseh starosti. Če se vrnemo na podatke popisa statističnega urada v Veliki Britaniji (Clay in dr. 2016: 11) 19 % porast od leta 2001. Približno polovica je bila deklet (54 %). Večina mladih neformalnih oskrbovalcev (80,2 %) je oskrbovala družinskega člana ali drugo osebo od 1 do 9 ur tedensko.

Aldridge (2018) poudarja, da so pri raziskovanju mladih neformalnih oskrbovalcev številne dileme v zvezi z definicijami in starostnimi kategorijami. Nekateri raziskovalci opazujejo le mlade, še ne polnoletne osebe, pogosto zaradi tega, ker so javnopolitični ukrepi ali zakonodaja opredeljeni glede na doseženo polnoletnost. Druge raziskave poleg oseb, mlajših od 18 let, vključujejo tudi mlade odrasle do starosti 25 ali celo 30 let. Raziskava v pričujočem članku, ki temelji na populaciji v starosti med 15 in 29 let, torej vključuje populacijo mladoletnih mladih oskrbovalcev v starosti od 15 do 17 let in mladih neformalnih odraslih oskrbovalcev v starosti od 18 do 29 let. Po eni strani se zavedamo, da imamo dve skupini mladih ljudi, vendar večji starostni razpon utemeljujemo z domnevo, da se oskrbovalne dejavnosti s polnoletnostjo otroka znotraj družine razmeroma malo spremenijo; kvečjemu bi se te dejavnosti lahko povečale (npr. Cheesborough in dr. 2017), če znotraj družine obstaja nezadovoljena potreba po oskrbi.

Večina novejših raziskav se pri definiciji mladih neformalnih oskrbovalcev sklicuje na Beckerjevo opredelitev v Blackwellovi Enciklopediji socialnega dela (Becker 2000: 378) mladih oskrbovalcev, ki se glasi takole:

Mladi oskrbovalci so otroci ali mladi ljudje, stari do 18 let, ki negujejo drugega družinskega člana, mu pomagajo ali ga oskrbujejo. Mladi oskrbovalci izvajajo, pogosto redno, pomembno število ali obseg oskrbovalnih dejavnosti in imajo tako stopnjo odgovornosti, ki jo ponavadi povezujemo z odraslimi osebami. Oseba, ki oskrbo prejema, je pogosto starš, vendar je lahko tudi sorojenec, stari starš ali drug sorodnik, ki ima hendikep, kronično bolezen, težave z duševnim zdravjem ali drugo stanje, povezano s potrebo po negi, oskrbi ali nadzoru.

V zadnji angleški raziskavi so to definicijo nekoliko dodelali, saj so bili v njej pojmi, ki jih je skorajda nemogoče enolično razumeti (npr. redno izvajanje,

pomembno število) oziroma omejujejo oskrbovanje na situacijo znotraj gospodinjstva. Prav tako Beckerjeva definicija ne naslovi posledic, ki jih lahko ima oskrbovanje za otroka, kakovost njegovega življenja ter uspešen prehod v odraslost, izobraževanje in vstop na trg dela. V zadnji angleški raziskavi (Cheesborough in dr. 2017: 6–7) je delovna definicija mladih oskrbovalcev nekoliko drugačna; omenja tudi nezadovoljene potrebe, ki so vzrok za negativne posledice oskrbovanja. Mladi oskrbovalec je torej:

Otrok/mlada oseba v starosti pod 18 let, ki znotraj ali zunaj domačega gospodinjstva oskrbuje osebo, ki ima fizično ali psihično bolezen ali hendikep ali pa zlorablja alkohol ali prepovedane droge. Oskrba, ki jo daje otrok, je lahko kratkotrajna ali dolgotrajna, in ko imajo (otroci sami ali njihove družine) nezadovoljene potrebe, lahko ima oskrba negativen vpliv na otrokovo zdravje, blaginjo in prehod v odraslost.

Čeprav se nam zdi novejša definicija nekoliko bolj specifična in morda onemogoča napačno interpretacijo izrazov, kot sta pomembno in redno, precej omeji fokus na tiste mlade osebe, ki oskrbujejo le osebe s fizično ali psihično boleznijo ali hendikepom ali zlorablajo alkohol ali prepovedane droge, če definicijo razumemo zelo dobresedno. Na ta način je definicija osredotočena na posebno stanje in potrebe oskrbovane osebe, ne pa toliko na mladega oskrbovalca z oskrbovalnimi odgovornostmi, ki so lahko povezane tudi z drugimi potrebami v družini. V Sloveniji npr. bi lahko to bila potreba po nadzoru mlajših sorojencev, če sta oba starša polno zaposlena. Prav tako je lahko celotna družina obremenjena z neformalnim družinskim oskrbovanjem starega ali prastarega starša in se npr. gospodinjenje, nakup in priprava hrane ter podobno začasno in deloma z odraslih preloži na otroke. Podobno ugotavljajo tudi svetovalni ali socialni delavci, ki v praksi pomagajo mladim, ki jih oskrbovalne situacije obremenjujejo ali jim povzročajo težave npr. pri udeležbi v izobraževanju (Young Carers Strategy 2017). Definicija Cheesborough in dr. (2017) se tudi ne omeji na družinsko situacijo (v tem primeru govorimo le o družinskih mladih oskrbovalcih), ampak govori o osebah, te pa so lahko npr. tudi prijatelji ali sosodje. V tem smislu se torej širi definicija – govorimo o neformalnih mladih oskrbovalcih. Nobena od dveh referenčnih definicij na področju ne vključuje izraza neformalen in družinski, kar sta sicer izraza, ki se povezujeta z definicijo neformalnega oskrbovanja. Nobena tudi ne omenja plačila za delo. Organizacija EUROCARERS, evropska organizacija, ki zastopa interese neformalnih oskrbovalcev na evropski ravni, v svoji publikaciji *Factsheets: Carers in Europe* (2009: 3) neformalnega oskrbovalca definira takole: »Neformalni oskrbovalec je oseba, ki oskrbuje (ponavadi brez plačila) nekoga s kronično boleznijo, hendikepom ali drugo dolgotrajno

zdravstveno ali oskrbovalno potrebo, izven profesionalnega ali formalnega statusa.«

Neformalni oskrbovalec je torej lahko tudi nekdo, ki je sicer izobražen in zaposlen kot zdravstveno osebje v negovalni bolnišnici; vendar se neformalno oskrbovanje nanaša na aktivnosti, ki jih opravlja izven delovnega časa kot sosed, prijatelj ali sorodnik osebe z oskrbovalno potrebo izven delovnega časa in brez plačila. Pri čemer je »brez plačila« tudi precej ohlapen pojem, saj neformalni oskrbovalec lahko prejme neko simbolično nadomestilo za opravljeno delo (npr. žepnino za gospodinjska opravila); res pa je, da ne gre za pravi pogodbeni zaposlitveni odnos.

Kaj vse torej počnejo mladi neformalni oskrbovalci? Cheesborough in dr. (2017) so opisali naslednje oskrbovalne dejavnosti, ki jih opravljajo mladi ljudje (78 % mladih oskrbovalcev): praktična pomoč v gospodinjstvu, npr. kuhanje, čiščenje, urejanje formalnosti npr. na banki, pomoč pri drugih gospodinjskih aktivnostih. Ena četrtnina je opravljala nego bolnega družinskega člana, več kot tri četrtine pa jih je nudilo druženje in emocionalno oporo. Čeprav so bile negovalne aktivnosti bistveno manj pogoste zunaj gospodinjstva, pa so bile druge oskrbovalne dejavnosti enako pogoste kot dejavnosti znotraj gospodinjstva. Oskrbovalne odgovornosti so se s starostjo povečale. Raziskovalci so tu v resnici obravnavali le mlade oskrbovalce po najbolj omejujoči definiciji in so pravzaprav mlade oskrbovalce izbrali (presejali) iz anketirane populacije, saj je bil njihov osnovni namen oceniti pogostost (prevalenco) pojava. Aldridge (2018) celo priporoča, da se sočasno razišče oziroma anketira tako otroke kot tudi njihove starše. Raziskovalna praksa je pokazala, da je celo v državah z zelo visoko stopnjo zavedanja, kaj je neformalno oskrbovanje, in z razvitimi podpornimi programi za mlade neformalne oskrbovalce stopnja samoprepoznavanja med mladimi razmeroma majhna.

Prav veliko podatkov o mladih oskrbovalcih v drugih evropskih državah ni in ta tema je sorazmerno nova v širšem evropskem prostoru. Nekaj raziskav obstaja, vendar so med seboj relativno neprimerljive oziroma uporabljajo različne vsebinske in metodološke pristope, prav tako tudi opazujejo različne starostne kategorije. V Nemčiji (Schlarmann in dr. 2008) so s posplošitvijo metode britanskega statističnega urada ocenili, da naj bi bilo v Nemčiji približno 225.000 mladih oskrbovalcev. Na Nizozemskem (De Roos in dr. 2016) eden od desetih mladih ljudi v starosti od 13 do 17 let živi v gospodinjstvu s kronično bolnim družinskim članom in 65 % teh mladih pomaga bodisi v gospodinjstvu bodisi nekoga oskrbuje. Statistična primerjava mladih, ki živijo v gospodinjstvu s kronično bolnim družinskim članom, s tistimi, ki živijo v gospodinjstvih brez kronično bolnega družinskega člana, je pokazala, da je prva skupina v povprečju nekoliko starejša (5 mesecev), pogosteje živi v gospodinjstvu z nepopolno družinsko

strukturo in v urbanih okoljih. V letu pred izvedbo raziskave so tudi pogosteje izkusili stresni življenjski dogodek. Teh 65 % mladih, ki so pomagali bolnemu družinskemu članu, je v povprečju pomagalo 5,7 ure na teden. Približno četrtnina jih je pomagala v gospodinjstvu, približno 43 % jih je oskrbovalo osebo in ji nudilo družbo, 33 % jih je dajalo obe vrsti oskrbe.

Na Švedskem (Nordenfors in Melander 2017) so v posplošljivi raziskavi v srednjih šolah ugotavljali, katere oskrbovalne dejavnosti opravljajo mladi ljudje v starosti 15–18 let. 7 % anketiranih je imelo obsežne oskrbovalne zadolžitve v smislu, koliko dejavnosti opravljajo in koliko časa. Oskrbovanje se je nekoliko pogosteje pojavilo pri priseljenih prve ali druge generacije, pri mladih, ki imajo mlajše brate in sestre, živečih v najemnih stanovanjih ali živečih le z materjo, prav tako v gospodinjstvih z nižjim ekonomskim statusom in v gospodinjstvih z zaposlenimi starši. Niso pa našli razlik po spolu – tako dekleta kot fantje so poročali o podobnih oskrbovalnih izkušnjah.

Kaj torej glede na raziskave, narejene drugod po Evropi, lahko pričakujemo pri mladih v Ljubljani in okolici, ki jim je oskrbovanje ali pomoč pri oskrbi pomembno v vsakdanjem življenju? Pričakujemo, da ne bo razlik po spolu, da bo torej med mladimi, ki jim je oskrba pomembna v vsakdanjem življenju, enako število deklet in fantov. Pričakujemo, da bodo mladi, ki jim je oskrbovanje pomembno v vsakdanjem življenju, bolj verjetno živeli v gospodinjstvih enostarševskih družin ali v medgeneracijskih gospodinjstvih, saj je v teh večja verjetnost prisotnosti starejše in/ali osebe, ki ima zdravstvene težave, in lahko primanjkuje odraslih oseb, ki bi tako osebo lahko oskrbovale. Prav tako pričakujemo, da bodo bolj verjetno živeli v gospodinjstvih, v katerih je več otrok (torej bodo prisotni bratje in sestre). Pričakujemo, da bodo to bolj verjetno osebe, ki so nekoliko mlajše in neosamosvojene od staršev, saj bi oskrbovalne naloge lahko zavirale osamosvojitve.

Pričakujemo tudi, da bodo mladi, ki jim je oskrba ali pomoč pri oskrbi pomembna v vsakdanjem življenju, bolj verjetno živeli v revnejših gospodinjstvih, s starši z nižjo doseženo stopnjo izobrazbe. Prav tako pričakujemo, da bodo bolj verjetno kot mladi, ki jim oskrbovanje ni pomembno, pripadali neslovenski populaciji. Pričakujemo, da bodo bolj verjetno religiozni, ne glede na pripadnost različnim verskim skupnostim. Zelo verjetno bo večja verjetnost, da mladi, ki jim je oskrbovanje ali pomoč pri oskrbovanju pomembna, živijo v Ljubljani. Domnevamo, da mladi, ki jim je oskrbovanje pomembno, ne zmorejo dnevnega ali večkrattedenskega potovanja v Ljubljano, saj verjetno ti dve dejavnosti tekmujeta za razpoložljivi prosti čas.

Pričakujemo, da bo pomembnost oskrbovanja ali pomoči pri oskrbovanju povezana s slabšim šolskim uspehom, pri čemer seveda ne moremo preveriti, ali je slabši šolski uspeh posledica oskrbovanja.

3 Metode

Za proučevanje značilnosti mladih oskrbovalcev v Ljubljani in okolici smo uporabili podatke raziskave Dolgoročno spremljanje izvajanja Strategije MOL za mlade 2016–2025 (Kuhar 2018). Ciljna populacija raziskave so mladi v starosti 15–29 let, ki imajo stalno bivališče v Ljubljani, ki imajo stalno bivališče izven Ljubljane, a se v Ljubljani šolajo ali delajo in občasno v njej bivajo. Enote so bile izbrane po naslednjem postopku (povzeto po Kuhar 2018): dve tretjini enot, tj. 489 enot, je iz spletnega panela Jaz Vem raziskovalne inštitucije Valicon.¹ V izhodišču je to stratificiran kvotni vzorec po kombinaciji spola, starosti in regije.² Ta izhodiščni vzorec je dopolnjen z enotami, ki so bile rekrutirane prek različnih kanalov in z vzorčenjem snežene kepe. Tako je bilo rekrutiranih dodatnih 304 enot (po Kuhar 2018: e-pošte, Facebook). Povabilo je bilo objavljeno tudi na spletni strani Urada za mladino MOL. Razširili so ga še preko Mreže MAMA in Mladih zmajev. Prav tako so učence k reševanju ankete povabili izbrani učitelji oz. svetovalni/-e delavci/-ke petih srednjih šol v Ljubljani (različne vrste srednjih šol). Skupna/končna velikost realiziranega vzorca je bila 793 enot. Dodatno rekrutiranje je bilo potrebno zaradi starostne omejitve Valiconovega panela (starost 18+) in slabše zastopanosti enot moškega spola.

Podatki so bili zbrani s spletno anketo med 10. in 27. novembrom 2017. Za izpolnjevanje ankete so udeleženci v povprečju potrebovali 15 minut.

Po zaključku anketiranja so bili podatki pregledani z vidika demografske strukture vzorca, ki naj bi odražal značilnosti ciljne populacije – mladi v starosti 15–29 let, ki imajo stalno bivališče v Ljubljani, in taki, ki imajo stalno bivališče izven Ljubljane, a se v Ljubljani šolajo ali delajo in zato občasno bivajo tam. Poststratifikacijsko uteževanje je vsebovalo uteževanje po starosti in spolu. Podatke smo analizirali s statističnim paketom IBM SPSS Statistic 24, uporabili smo univariatne (pregled porazdelitev, osnovnih statističnih opisov vzorca z aritmetično sredino in standardnim odklonom), bivariatne (kontingenčne preglednice, Chi2 statistika, test razlik med aritmetičnimi sredinami) in multivariatne (regresijska analiza) metode.

V nadaljevanju opisujemo odvisne in neodvisne spremenljivke ter sočasno dodajamo tudi osnovne frekvenčne porazdelitve po vrednostih spremenljivk.

-
1. Spletni panel Jaz Vem tvori skupina ljudi, ki so se vanj vključili z željo po sodelovanju v spletnih raziskavah. V bazi je skupaj okrog 6000 ljudi. Za sodelovanje pri izpolnjevanju anket so nagrajani.
 2. Pri panelu so bile vzorčene enote s stalnim bivališčem v Ljubljani in enote s stalnim bivališčem izven Ljubljane, ki se v Ljubljani šolajo, delajo in/ali bivajo.

Prvo vprašanje, vključeno v sestavljeno odvisno spremenljivko, v našem prispevku meri pomembnost oskrbovanja družinskih članov v življenju mlade osebe. Vprašanje v anketnem vprašalniku se je glasilo: V prvem delu ankete nas zanima, kako preživljaš čas, ko nisi v šoli ali službi. Pomisli na običajni dan. Kako pomembne so v tvojem vsakdanjem življenju naslednje dejavnosti (1 – sploh niso pomembne do 5 – zelo so pomembne; 9 – se ne nanaša name): Skrbim oz. pomagam skrbeti za brate ali sestre, starše ali stare starše. Trditev je bila umeščena na konec serije tako oblikovanih trditev.

Kar 272 udeležencev je ugotovilo, da se trditev ne nanaša nanje, in ti zagotovo niso mladi oskrbovalci. Nadaljnjih 13 je izjavilo, da skrb oziroma pomoč pri skrbi za brate, sestre, starše ali stare starše zanje sploh ni pomembna, 33 jih je odgovorilo, da ni pomembna, 123 pa jih je izbralo odgovor niti – niti. Med udeleženi v anketiranju je torej 251 anketirancev izjavilo, da je skrb oziroma pomoč pri skrbi za brate, sestre, starše ali stare starše zanje pomembna, in 101, da je zanje zelo pomembna.

Ker to vprašanje ni dovolj za ugotavljanje, ali je mlada oseba družinski oskrbovalec ali ne, torej se ne more uporabiti za presejalne namene, smo tej spremenljivki na enak način dodali še tri trditve, in sicer: Kako pomembne so v tvojem vsakdanjem življenju naslednje dejavnosti (1 – sploh niso pomembne do 5 – zelo so pomembne; 9 – se ne nanaša name): gospodinjska opravila, delo na vrtu, na kmetiji; nekaj počnem skupaj s starši/skrbniki; druženje z brati, sestrami. Ta vprašanja smo izbrali, ker najbolje merijo oskrbovalne aktivnosti, ki so lahko od osebne oskrbe do gospodinjskih opravil, kot tudi nadzor bratov in sester in druženje s starši. Pri vse teh trditvah smo upoštevali tudi vrednost »se ne nanaša name«. Izračunali smo Likertov indeks pomembnosti oskrbovalnih dejavnosti v vsakdanjem življenju mladih, tako da smo te štiri trditve sešteli in nato seštevek delili s štiri. Tako izračunan sestavljeni indeks je intervalnega merskega značaja z dobro, sicer asimetrično v levo, porazdelitvijo (aritmetična sredina 3,02, standardni odklon 1,054). Merske značilnosti spremenljivke so narekovale izbor linearne regresijske regresije kot metode za ugotavljanje, katere demografske značilnosti so povezane z oskrbovanjem pri mladih.

Neodvisne spremenljivke, potrebne za razumevanje situacije mladih oskrbovalcev, so:

- Spol: 0 (moški 387; 48,8 %), 1 (ženski 406; 51,2 %).
- Starost: 15–29 (povprečna starost 22,75; standardni odklon 4,21).
- Živi s starši: 0 (ne živi s starši 40 ;320,4 %), 1 (živi z enim od staršev 84; 10,6 %), 2 (živi z obema staršema ali z enim staršem ter mačeho ali očimom 389; 49,1 %).
- Ima sorojence: 0 (nima sorojencev 461; 58,1 %), 1 (ima sorojence 332; 41,9 %).

- Nacionalnost: 0 (Neslovenci 169; 21,3 %), 1 (Slovenci 624; 78,7 %).
- Religioznost: 0 (nereligiozni 510; 64,3 %), 1 (religiozni 283; 35,7).
- Pomen religije v vsakdanjem življenju: 1–5 (1 – sploh ni pomembna, 5 – zelo pomembna) (povprečna pomembnost 2,45, standardni odklon 1,33).
- Stalno bivališče: 0 (se vozi v Ljubljano 3–5x tedensko 400; 50,5 %), 1 (stalno bivališče v Ljubljani ali pa se 7x tedensko pripelje v Ljubljano 393; 49,1 %).
- Uspeh v zadnjem letniku osnovne šole: 0 (1–3 123; 15,5 %), 1 (4–5 670; 84,5).

4 Značilnosti mladih, katerim so oskrbovalne aktivnosti pomembne v vsakdanjem življenju

V nadaljevanju najprej prikazujemo bivariatne povezanosti relevantnih neodvisnih spremenljivk z odvisno spremenljivko. Pri vseh spremenljivkah, razen pri osamosvojenosti, kjer se varianci značilno razlikujeta med skupinama, smo navedli le eno vrednost t-testa za enakost aritmetičnih sredin. Za starost, pomen religije in uspeh v zadnjem razredu osnovne šole pa poročamo vrednost Pearsonovega korelacijskega koeficienta (starost: $-0,069$; pomen religije v vsakdanjem življenju $0,252^{**}$, šolski uspeh v zadnjem razredu osnovne šole: $-0,148^{**}$), ki je v primeru uspeha tudi statistično značilen.

Tabela 1: Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti glede na spol.

Spol		N	Ar. sr.	Std. odkl.
Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti	Moški	387	2,91	1,060
	Ženski	406	3,13	1,039

Tabela 2: Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti glede na spol.

Levenov test za enakost varianc		t-test za enakost aritmetičnih sredin						
F	P	t	Prost. st	P (2 stranski)	Razlika ar. sr.	Standardna nap. razlike ar. sr.	95 % Confidence Interval zaupanja za razliko	
							Spodnja meja	Zgornja meja
0,129	0,719	-2,931	791	0,003	-0,218	0,075	-0,365	-0,072

Kljub temu da v nekaterih drugih raziskavah po Evropi ne najdemo razlik po spolu (Cheesborough in dr. 2017; De Roos in dr. 2016; Nordenfors in Melander 2017) niti pri razširjenosti (prevalenci) oskrbovanja med dekleti in fanti niti pri

oskrbovalnih aktivnostih, pa morda naš pristop le ni povsem primerljiv z drugimi. Nikjer namreč niso preverjali pomena, ki ga mladi pripisujejo oskrbovanju. Zato je prav mogoče, da je razširjenost oskrbovanja tudi v Ljubljani in okolici enakomerna po spolu, statistično značilno pa je večji pomen, ki jih oskrbovalnim aktivnostim pripisujejo dekleta.

Tabela 3: Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti glede na osamosvojenost.

Osamosvojenost		N	Ar. sr.	Std. odkl.	Std. Error Ar. sr.
Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti	Neosamosvojen	401	3,16	0,983	0,049
	Osamosvojen	392	2,89	1,107	0,056

Tabela 4: Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti glede na osamosvojenost.

Levenov test za enakost varianc		t-test za enakost aritmetičnih sredin						
F	P	t	prost. st	P (2 stranski)	Razlika ar. sr.	Standardna nap. razlike ar. sr.	95 % Confidence Interval zaupanja za razliko	
							Spodnja meja	Zgornja meja
8,502	0,004	3,662	791	0,000	0,272	0,074	0,126	0,418
		3,657	775,677	0,000	0,272	0,074	0,126	0,418

Ni presenetljivo, da je za neosamosvojene mlade, ki še vedno živijo v gospodinjstvu staršev ali skrbnikov, povprečna vrednost indeksa statistično značilno višja kot pri osamosvojenih mladih. Po eni strani je to razumljivo, saj je za tiste, ki še živijo doma, svet domačega gospodinjstva bližji. Po drugi strani pa so morda tudi oskrbovalne aktivnosti tiste, ki nekaterim mladim preprečujejo, da bi se osamosvojili od gospodinjstva staršev. Druge raziskave (prav tam) te teme niso podrobneje obravnavale, sta pa tu v povezavi s starostjo zagotovo dva nasprotujoča si trenda. Po eni strani naj bi se s starostjo oskrbovalne aktivnosti povečevale (Cheesborough in dr. 2017), po drugi strani pa je tudi osamosvajanje povezano s starostjo – starejši mladi so bolj verjetno osamosvojeni, vendar najbrž ne tisti, ki imajo velike oskrbovalne obremenitve. Za preverjanje tovrstnih povezav je seveda treba natančno ločiti mlade oskrbovalce od neoskrbovalcev in jih podrobneje poglobljeno raziskovati.

Tabela 5: Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti glede na gospodinjstvo s sorojenci.

D19_C S kom vse trenutno živiš? Bratje/sestre		N	Ar. sr.	Std. odkl.	Std. Error Ar. sr.
Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti	Ni izbrano	461	2,84	1,083	0,050
	Izbrano	332	3,27	0,961	0,053

Tabela 6: Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti glede na gospodinjstvo s sorojenci.

Levenov test za enakost varianc		t-test za enakost aritmetičnih sredin						
F	P	t	prost. st	P (2 stranski)	Razlika ar. sr.	Standardna nap. razlike ar. sr.	95 % Confidence Interval zaupanja za razliko	
							Spodnja meja	Zgornja meja
7,925	0,005	-5,738	791	0,000	-0,427	0,074	-0,573	-0,281

Mladi, ki živijo s sorojenci, v poprečju pripisujejo statistično značilno večji pomen oskrbovalnim aktivnostim znotraj družine kot mladi, ki ne živijo s sorojencem, podobno kot so ugotavljali na Švedskem (Nordenfors in Melander 2017).

Tabela 7: Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti glede na nacionalno pripadnost.

Narodnost		N	Ar. sr.	Std. odkl.	Std. Error Ar. sr.
Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti	Neslovenci	169	3,02	1,161	0,089
	Slovenci	624	3,03	1,024	0,041

Tabela 8: Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti glede na nacionalno pripadnost.

Levenov test za enakost varianc		t-test za enakost aritmetičnih sredin						
F	P	t	prost. st	P (2 stranski)	Razlik ar. sr.	Standardna nap. razlike ar. sr.	95 % Confidence Interval zaupanja za razliko	
							Spodnja meja	Zgornja meja
4,290	0,039	-0,105	791	0,916	-0,010	0,091	-0,189	0,170

Kljub temu da raziskave drugod nakazujejo razlike med nacionalnimi skupinami (prav tam), mi takih razlik nismo našli.

Tabela 9: Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti glede na vernost.

Religija		N	Ar. sr.	Std. odkl.	Std. Error Ar. sr.
Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti	Ni religiozen	510	2,87	1,052	0,047
	Religiozen	283	3,30	1,000	0,059

Tabela 10: Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti glede na vernost.

Levenov test za enakost varianc		t-test za enakost aritmetičnih sredin						
F	P	t	prost. st	P (2 stranski)	Razlika ar. sr.	Standardna nap. razlike ar. sr.	95 % Confidence Interval zaupanja za razliko	
							Spodnja meja	Zgornja meja
2,321	0,128	-5,714	791	0,000	-0,438	0,077	-0,588	-0,287

Na bivariatni ravni so razlike med vernimi in nevernimi statistično značilne.

Tabela 11: Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti glede na bivanje.

Živi v Ljubljani		N	Ar. sr.	Std. odkl.	Std. Error Ar. sr.
Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti	Je v Ljubljani 3-5x tedensko	400	2,95	1,093	0,055
	Stalno bivališče ali sedemkrat tedensko v Ljubljani	393	3,10	1,009	0,051

Tabela 12: Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti glede na bivanje.

Levenov test za enakost varianc		t-test za enakost aritmetičnih sredin						
F	P	t	prost. st	P (2 stranski)	Razlika ar. sr.	Standardna nap. razlike ar. sr.	95 % Confidence Interval zaupanja za razliko	
							Spodnja meja	Zgornja meja
4,400	0,036	-1,910	791	0,056	-0,143	0,075	-0,289	0,004

Na ravni bivariatnih povezanosti mladi, ki živijo v Ljubljani (bodisi s stalnim bivališčem bodisi so sedemkrat tedensko v Ljubljani), pripisujejo mejno statistično značilno večji pomen oskrbovalnim aktivnostim v družini kot tisti, ki so v Ljubljani manj pogosto.

4.1 Regresijska analiza

V regresijski analizi smo kot odvisno spremenljivko definirali Likertov indeks pomembnosti oskrbovalnih aktivnosti v vsakdanjem življenju mlade osebe. Med neodvisne spremenljivke smo vključili predvsem demografske značilnosti, ki so se v drugih evropskih raziskavah pokazale kot pomembne. Pri vključevanju neodvisnih spremenljivk smo nekatere po pregledu indikatorjev multikolinearnosti izločili. Tako smo se pri sestavi gospodinjstva odločili v regresijski analizi obdržati vključenost sorojencev, ne pa tudi razlikovanja med enostarševskimi in dvostarševskimi družinami. Iz enakih razlogov smo morali izločiti tudi spremenljivko osamosvojenost. Podobno smo se odločili izločiti binarno spremenljivko pripadnost religiji in obdržati spremenljivko pomen religije v vsakdanjem življenju. Model pojasni 12 % (prilagojen R²) variabilnost odvisne spremenljivke in je seveda statistično značilen ($F = 16,255$, $p = 0,00$). Preverili smo tudi predpostavke linearne regresijske analize, reziduali (P-P graf) ne kažejo velikih odklonov. Tudi pregled parcialnih odklonov ne kaže na težave s heteroskedastičnostjo.

Tabela 13: Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti – regresijska analiza.

Model		Koeficientia						
		Nestandardizirani koeficienti		Standardizirani koeficienti	t	P	95,0 % Interval zaupanja za B	
		B	Std. napaka	Beta			Spodnja meja	Zgornja meja
1	(Constant)	2,570	0,320		8,035	0,000	1,942	3,198
	Spol	0,266	0,072	0,126	3,687	0,000	0,124	0,407
	Starost	0,015	0,010	0,061	1,597	0,111	-0,004	0,034
	Bratje/sestre	0,417	0,081	0,195	5,144	0,000	0,258	0,576
	Narodnost	0,056	0,088	0,022	0,634	0,526	-0,117	0,229
	Religija	0,181	0,028	0,227	6,537	0,000	0,126	0,235
	Ljubljana	0,111	0,072	0,053	1,529	0,127	-0,031	0,253
	Učni uspeh v zadnjem razredu OŠ	-0,171	0,045	-0,132	-3,794	0,000	-0,259	-0,082

Odvisna spremenljivka: Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti

V regresijsko analizo smo torej vključili spremenljivke spol, starost, živim s sorojenci, narodnost, pomen religije, bivališče v Ljubljani in uspeh v zadnjem razredu osnovne šole. Med vključenimi spremenljivkami le spremenljivka narodnost ne kaže značilnega vpliva na pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti v

vsakdanjem življenju ($b = 0,056$, $p = 0,526$). Mejno značilni sta spremenljivki bivališče v Ljubljani ($b = 0,111$, $p = 0,127$) in starost ($0,015$, $p = 0,111$). Spremenljivke spol, sobivanje s sorojenci, pomen religije in učni uspeh v zadnjem razredu osnovne šole pa so statistično značilno povezane s pomembnostjo družinskih oskrbovalnih aktivnosti. Dekleta statistično značilno bolj kot fantje pripisujejo večji pomen družinskim oskrbovalnim dejavnostim ($b = 0,266$, $p = 0,000$). Mladi, ki živijo s sorojenci, pripisujejo družinskim oskrbovalnim dejavnostim statistično značilno večji pomen kot mladi, ki ne živijo s sorojenci ($b = 0,417$, $p = 0,000$). Mladi, ki religiji pripisujejo večji pomen, pripisujejo statistično značilno večji pomen tudi družinskim oskrbovalnim aktivnostim ($b = 0,181$, $p = 0,000$). Mladi, ki pripisujejo družinskim oskrbovalnim aktivnostim večji pomen, poročajo statistično značilno nižji uspeh v zadnjem razredu osnovne šole ($b = -0,171$, $p = 0,000$). Standardizirani regresijski koeficienti pa kažejo na največji prispevek vere ($B = 0,222$), sledita mu sobivanje s sorojenci ($B = 0,195$) in spol ($B = 0,126$). Uspeh v zadnjem razredu osnovne šole je ($B = -0,132$) močnejše povezan s pomenom družinskih oskrbovalnih aktivnosti kot spol in manj kot bivanje s sorojenci.

Če pogledamo podobne raziskave v Evropi (Aldridge 2018; Becker in Aldridge 1993; Cheesborough in dr. 2017; Clay in dr. 2016; De Roos in dr. 2016; Nordenfors in Melander 2017; Schlarmann in dr. 2008), so rezultati raziskav v tujiniskladni s tem, kar smo ugotovili v naši raziskavi. Pomen družinskih oskrbovalnih aktivnosti narašča s starostjo (De Roos in dr. 2016; Cheesborough in dr. 2017), je pa predvsem povezan s sestavo gospodinjstva (De Roos in dr. 2016; Cheesborough in dr. 2017; Nordenfors in Melander 2017). Mlajše osebe, ki bivajo s starši in sorojenci, pripisujejo večji pomen družinskim oskrbovalnim aktivnostim kot mladi, ki ne živijo s starši ali sorojenci. Domnevamo, da je oskrbovanje eden od dejavnikov, ki ovira osamosvojitve in prehod v lastno gospodinjstvo. Osamosvojenosti v regresijski analizi sicer nismo neposredno statistično preverjali zaradi povezanosti s sestavo gospodinjstva, pač pa to nakazujejo preostale povezave z odvisno spremenljivko. Podobno domnevamo za mlade, ki ne živijo v Ljubljani; naša domneva je, da jim lahko tudi družinske oskrbovalne aktivnosti preprečujejo bodisi bivanje ali pogosto prisotnost v Ljubljani.

Precej neskladna je ugotovitev o spolnih razlikah med mladimi glede pripisovanja pomena družinskim oskrbovalnim aktivnostim v vsakdanjem življenju. Druge evropske raziskave sicer ugotavljajo, da je med mladimi družinskimi oskrbovalci približno polovica moških in polovica žensk (Clay in dr. 2016; Cheesborough in dr. 2017; Nordenfors in Melander 2017). V naši raziskavi ne moremo povsem ločiti oskrbovalcev od neoskrbovalcev, vendar pa dekleta pripisujejo značilno višji pomen družinskim oskrbovalnim aktivnostim kot fantje. Podobna neskladnost se je pokazala pri nacionalnosti, kjer mi nismo našli značilnih razlik, drugi pa so jih

(npr. Nordenfors in Melander 2017). Ena od možnih razlag za to neskladnost je lahko siceršnji pomen neformalne in družinske oskrbe v Sloveniji (npr. Filipovič in drugi 2014; Hlebec 2009; Hlebec in dr. 2012; Hlebec in dr. 2016; Hvalič Touzery 2009) in dejstvo, da slabša razvitost formalnih oskrbovalnih servisov, npr. socialna oskrba na domu (npr. Hlebec in Filipovič Hrast 2016; Hlebec 2017), dejansko vpliva na aktivnosti, ki jih v domačem okolju izvajajo neformalni oskrbovalci. Lahko bi torej sklepali, da se slovenske družine po pomenu, ki ga pripisujejo oskrbovalnim dejavnostim, ne razlikujejo od neslovenskih družin. Religioznost in njen pomen v vsakdanjem življenju je seveda značilno povezana s pomenom družinskih oskrbovalnih dejavnosti, podobno kot drugod (Clay in dr. 2016).

Pri povezanosti družinskih oskrbovalnih aktivnosti z uspehom v šoli moramo biti seveda zelo previdni: vzročno-posledičnih povezav v naši raziskavi ne moremo dokazati. Ne glede na to pa je negativna povezanost z učnim uspehom skladna z ugotovitvami drugih raziskav, ki so ugotavljale vpliv oskrbovanja pri mladih na participacijo in uspeh v izobraževalnem procesu (npr. Becker in Aldridge 1993; Cheesborough in dr. 2017; Clay in dr. 2016). Družinske oskrbovalne aktivnosti imajo lahko, če so povezane z nezadovoljenimi potrebami pri mladih, negativen vpliv na uspešen prehod med stopnjami šolanja, na uspešno zaključevanje izobraževanja in na vstop na trg dela.

5 Diskusija in zaključek

Ne glede na nova spoznanja o mladih v Ljubljani in okolici v pričujočem članku imata raziskava in merski instrument nekaj pomanjkljivosti, ki jih je treba neposredno izpostaviti. Najprej, raziskava ni statistično reprezentativna in kljub poststratifikacijskemu uteževanju ne moremo biti povsem gotovi, da so izsledki zares posplošljivi na populacijo mladih. Tako kot pri vseh uveljavljenih raziskovalnih pristopih, kjer se dodaja nova raziskovalna tema (pri nas je to družinsko oskrbovanje), se je težko povsem izogniti formatu, ki ga raziskovalni pristop narokuje. Pri naši temi to pomeni, da imamo dve starostni skupini in da ne moremo ločeno obravnavati mladih in mladih odraslih oskrbovalcev (glej Aldridge 2018). Statistično bi sicer lahko ti dve skupini ločili ter obravnavali posebej mlade oskrbovalce in mlade odrasle oskrbovalce, vendar smo se raje odločili za pristop, pri katerem je starost nastopila kot zvezna spremenljivka v regresijskem modelu. Če bi se odločili za dve skupini, bi zašli v težave pri izbiri relevantnih spremenljivk, saj bi za mlajšo starostno skupino verjetno vsaj deloma morali vključiti druge pojasnjevalne spremenljivke kot pri mladih odraslih, npr. uspeh v zadnjem letniku osnovne in/ali srednje šole, sestava gospodinjstva, osamosvojenost ali prisotnost na trgu dela in partnerski odnos.

Druga značilnost raziskave, ki je posredovala pri oblikovanju indikatorjev za opazovanje družinske oskrbe, je seveda način ubesedenja baterij vprašanj in možnosti seznama odgovorov. V obstoječem modulu vprašanj o pomenu različnih aktivnosti v vsakdanjem življenju mladih smo tako dodali le eno neposredno vprašanje o družinskih oskrbovalnih dejavnostih in poiskali še tri trditve, ki so bile seznamu družinskih oskrbovalnih aktivnosti kar se da blizu. Ta štiri vprašanja zagotovo ne morejo biti instrument za ločevanje mladih družinskih oskrbovalcev in mladih neoskrbovalcev (glej Aldridge 2018; Cheesborough in dr. 2017; Clay in dr. 2016; De Roos in dr. 2016; Nordenfors in Melander 2017). Naša raziskava torej ne more biti uporabljena za ugotavljanje števila mladih družinskih oskrbovalcev v populaciji mladih v Ljubljani in okolici Ljubljane. Za presejalne namene bi potrebovali celotno serijo vprašanj o oskrbovanju in dodatnih značilnostih članov gospodinjstva (tj. prisotnost oseb z nezadovoljeno potrebo po oskrbi).

Članek ne glede na omenjene omejitve prinaša pomembna spoznanja o mladih, ki jim družinske oskrbovalne aktivnosti veliko pomenijo v vsakdanjem življenju. Najprej, tudi v Ljubljani in okolici Ljubljane živijo mladi, ki so jim družinske oskrbovalne aktivnosti v vsakdanjem življenju zelo pomembne – tak je 101 anketiranec v celotnem vzorcu, kar je približno 13 % opazovanega vzorca. Ta odstotek je nekoliko višji kot drugod v Evropi, kjer pričakujemo, da 5–11 % mlade populacije opravlja oskrbovalne aktivnosti (Cheesborough in dr. 2017; Clay in dr. 2016; De Roos in dr. 2016; Nordenfors in Melander 2017; Schlarman in dr. 2008). Ne glede na to pa smo z našim ohlapnejšim pristopom (tj. ni presejalnih vprašanj, so le stališča v zvezi z oskrbovanjem) odkrili mlade, ki so jim družinske oskrbovalne aktivnosti zelo pomembne. Sprašujemo se, ali moramo torej zares vztrajati pri presejalnih vprašanjih ali pa lahko pri iskanju mladih neformalnih oskrbovalcev uporabljamo tudi manj rigorozne merske instrumente.

Naša druga pomembna ugotovitev je, da na višanje pomena družinskih oskrbovalnih aktivnosti smiselno vplivajo podobne demografske spremenljivke kot drugod po Evropi z nekaj izjemami. Sestava gospodinjstva je značilno povezana s pomenom, ki ga mladi pripisujejo družinskim oskrbovalnim aktivnostim, tj. prisotnost sorojencev poviša pomembnost družinskih oskrbovalnih dejavnosti. Podobno ugotavljajo tudi drugi, ki so sicer imeli v raziskavah bistveno večji vzorec in so sestavo gospodinjstva lahko bolj poglobljeno raziskali (Cheesborough in dr. 2017; De Roos in dr. 2016; Nordenfors in Melander 2017). Religioznost je v naši raziskavi pozitivno povezana s pomenom, ki ga mladi pripisujejo družinskim oskrbovalnim aktivnostim, ni pa značilne statistične povezanosti z nacionalno pripadnostjo. Raziskave v Evropi večji pomen pripisujejo priseljskim skupnostim, ki jih posredno povezujejo z etično, kulturno in jezikovno pripadnostjo ter religioznostjo (npr. De Roos in dr. 2016; Nordenfors in Melander 2017). Glede

na velik pomen družine v Sloveniji, kar potrjujejo vse raziskave, od raziskav na mladi populaciji (npr. Ule 1996; Ule in dr. 1996; Ule in dr. 2000; Ule in Miheljak 1995; Lavrič 2010) do raziskav medgeneracijske solidarnosti (Hlebec in dr. 2012; Hlebec in Filipovič 2009; Pahor in dr. 2011; Šadl in Hlebec, 2009 2011) in raziskav o neformalni in družinski oskrbi (npr. Hlebec 2009; Hlebec 2017; Hlebec in dr. 2016; Hvalič Touzery 2009; Oliviera in Hlebec 2016), ta ugotovitev ni presenetljiva. Naša domneva je, da v slovenskem prostoru nacionalnost morda ni pomembna pri družinskih oskrbovalnih aktivnostih, religioznost pa morda je, neodvisno od nacionalne ali etnične pripadnosti.

Glede spola smo ugotovili, da dekleta družinskim oskrbovalnim aktivnostim pripisujejo statistično značilno večji pomen kot fantje. Vendar pa če gledamo le odstotke (tj. odstotek mladih, ki so jim družinske oskrbovalne aktivnosti v vsakdanjem življenju zelo pomembne), ni značilnih razlik med mladimi po spolu. Možno je torej, da gre za bolj subtilne razlike, ki jih druge raziskave niti niso naslavljale (Cheesborough in dr. 2017; De Roos in dr. 2016; Nordenfors in Melander 2017). Pri starosti se na našem vzorcu razlike med mlajšimi in odraslimi mladimi le nakazujejo, niso statistično značilne kot npr. v Veliki Britaniji (npr. Cheesborough in dr. 2017). Razlikovanje med urbano in ruralno populacijo je nekaj, kar nas raziskovalno še čaka, saj uporabljeni podatki ne omogočajo poglobljenega razlikovanja teh dveh okolij, se pa nakazujejo razlike med tistimi, ki imajo stalno bivališče v Ljubljani (in tistimi, ki so v Ljubljani vsak dan), ter mladimi, ki se v Ljubljano pripeljejo manjkrat tedensko. Naša domneva je, da mladi, ki so jim družinske oskrbovalne aktivnosti zelo pomembne, ne prihajajo v Ljubljano.

Zaznali smo – tako kot v podobnih raziskavah v Evropi (npr. Cheesborough in dr. 2017; Clay in dr. 2016; De Roos in dr. 2016) – tudi povezanost med slabšim šolskim uspehom in pomenom družinskih oskrbovalnih aktivnosti v vsakdanjem življenju. Ta rezultat ne preseneča, kaže pa tudi na eno od pomembnih raziskovalnih tem v prihodnosti. Družinsko oskrbovanje je lahko zelo prijetna izkušnja, ki povezuje družinske člane, pri mladih poudari občutek za soljudi in poveča odgovornost ter jih nauči vrsto veščin in spretnosti, ki jim lahko pridejo prav v odraslem življenju. Če oskrbovalne aktivnosti povzročijo nezadovoljene potrebe, bodisi po učenju, druženju z vrstniki ali razvoju individualnega življenjskega sloga, imajo lahko družinske oskrbovalne aktivnosti za mlade tudi številne negativne posledice. Najbolj očitne so slabša participacija v izobraževanju, otežen prehod iz primarnega v sekundarno izobraževanje in zelo otežen (če ne onemogočen) prehod v terciarno izobraževanje. Podobno lahko družinske oskrbovalne aktivnosti tudi zadržujejo proces osamosvajanja in prehod na trg dela. Vse to so področja, ki jih moramo podrobneje obravnavati v prihodnjih raziskavah.

SUMMARY

Young family carers are young people who in their everyday lives provide care to their family members. This means that they do things, very often on a regular basis, which are usually associated with adults. The majority of research about young carers has been done in Great Britain, Canada and Australia, while in European countries much less. In Slovenia, young carers are an invisible population and a neglected research topic and to this date, no study has been devoted to this topic. The data from Youth in Ljubljana 2017 brings us first insights into characteristics of young carers in Slovenia. The purpose of the article is to explore whether there are young people aged 15–29 with caring responsibilities in Ljubljana and surrounding areas and what are their characteristics and to some extent, explore possible associations of caring responsibilities with school success. The structure of the article is as follows; we start with defining who a young carer is, and we discuss at length various definitions of informal and family caring and the impacts the various definitions have on empirical findings of various previous studies. We are concerned that the leading definitions of young carers (e. g. Becker 2000; Cheesborough et al. 2017) are narrow, focusing intensely on conditions the care recipient has, instead on young people themselves and their caring responsibilities. We hypothesize that the leading definitions are contextualized, to some extent, to specific conditions of welfare arrangements in countries where the definitions originate. We also hypothesize that, in order to apply the definitions of young carers to a welfare specific context in Slovenia, the definitions should be young carer oriented, allowing for expanding the research to all young people with considerable caring responsibilities and their care oriented circumstances. We continue with an overview of characteristics of the population of young carers in European countries as shown in empirical research (e. g. Aldridge 2018; Becker and Aldridge 1993; Cheesborough et al. 2017; Clay et al. 2016; De Roos et al. 2016; Nordenfors and Melander 2017; Schlarman et al. 2008;). Based on the overview we derive a number of tentative expectations about potential characteristics of the population of young people with caring responsibilities in Ljubljana. We further discuss the shortcomings of placing a single question about care responsibilities within a predefined survey context, where we were not able to screen for caring among respondents. We designed an index utilizing a set of questions, which assesses the subjective importance of a number of caring activities within family in everyday life of young people. Therefore, the dependent variable in our linear regression analysis were subjective meanings the young people attribute to caring activities within family. Key findings partially coincide with similar studies in Europe. Family caring activi-

ties are more important to young women, households with siblings, and religious children. Greater importance is associated with increasing age and permanent residence in Ljubljana. Moreover, higher importance of family caring activities is associated with lower school success. We further discuss the findings in context of the Slovenian welfare system, with strong family orientation and intense inter-generational exchanges (e.g. grandparents providing extensive grandchildren care and adult children providing extensive parent care). In Slovenia as in most transitional countries, the dual breadwinner model prevails, where women and men participate equally in the labour market. Moreover, the superbly developed public system of kindergartens with long opening hours and the public primary school system with extended hours of organized care for children are tailored to working hours of most working parents. We tentatively conclude that the specific welfare context of Slovenia (and possibly other transitional countries in central and eastern European countries) is associated with specific categories of young carers, which may be overlooked when utilizing more rigorous definitions of young carers. We further point out that due to having a broad range of young people in our study, aged 15–29, some findings may be less conclusive in regards to household composition and age specific transitions among young carers. Regardless the limitations of the study, we were able to get insight to key characteristics of the population of young carers in Ljubljana and broader area and suggest further areas of research within country specific context.

Bibliografija

- Aldridge, Jo (2018): Where are we now? Twentyfive years of research, policy and practice on young carers *Critical Social Policy* 2018, 38 (1): 155–165.
- Becker, Saul (2000): Young carers. V M. Davies (ur.): *The Blackwell encyclopaedia of social work*: 378. Oxford: Blackwell.
- Becker, Saul, in Aldridge, Jo (1993): *Children who Care: Inside the World of Young Carers*. Loughborough: Department of Social Sciences, Loughborough University.
- Cheesbrough, Sarah, Harding, Carrie, Webster, Hannah, Taylor, Luke, in Aldridge, Jo (2017): *The lives of young carers in England. Omnibus survey report. Research report*. Loughborough: Department for Education, Loughborough University.
- Clay, Dan, Connors, Caitlin, Day, Naomi, in Gkiza, Marina, Aldridge, Jo (2016): *The lives of young carers in England*. Dostopno prek: <https://www.ukdataservice.ac.uk/use-data/data-in-use/case-study/?id=207> (13. 6. 2018).
- De Roos, Simone A., De Boer, Alice H., in Bot, Sander M. (2016): Well-being and Need for Support of Adolescents with a Chronically Ill Family Member. *Journal of Child and Family Studies*, 26 (2): 405–415.

- EUROCARERS Factsheet (What is a carer?). Dostopno prek: <http://www.eurocarers.org/userfiles/file/factsheets/FactsheetEurocarers.ppt>. st (22. 6. 2018).
- Filipovič Hrast, Maša, Hlebec, Valentina, Knežević Hočevar, Duška, Černič Istenič, Majda, Kavčič, Matic, Jelenc - Krašovec, Sabina, Kump, Sonja, in Mali, Jana (2014): Oskrba starejših v skupnosti: dejavnosti, akterji in predstave. Ljubljana: Založba FDV.
- Hlebec, Valentina (2017): Family care experience in a decentralized social home care context. *Lex Localis – Journal of Local Self-Government: special issue*, 15 (3): 495–511.
- Hlebec, Valentina (ur.) (2009): Starejši ljudje v družbi sprememb. Maribor: Aristej.
- Hlebec, Valentina, Filipovič Hrast, Maša, Kump, Sonja, Jelenc - Krašovec, Sabina, Pahor, Majda, in Domajnko, Barbara (2012): Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji. Ljubljana: Založba FDV.
- Hlebec, Valentina, in Filipovič Hrast, Maša (2009): Medgeneracijska solidarnost v družini. V V. Tašner, I. Lesar, M. Antič Gaber, V. M. Hlebec, M. Pušnik (ur.): Brez spopada: kultur, spolov, generacij: 257–273. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Hlebec, Valentina, in Filipovič Hrast, Maša (2016): Influence of contextual and organisational factors on combining informal and formal care for older people: Slovenian case. *Research on ageing and social policy*, 4 (2): 30–54.
- Hlebec, Valentina, Kavčič, Matic, Filipovič Hrast, Maša, Vezovnik, Andreja, Trbanc, Martina (2010): Samo da bo denar in zdravje: *življenje* starih revnih ljudi. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Hlebec, Valentina, Nagode, Mateja, in Filipovič Hrast, Maša (2014): Care for older people between state and family: care patterns among social home care users. *Teorija in praksa: revija za družbena vprašanja*, 51 (5): 886–903, 999.
- Hlebec, Valentina, Srakar, Andrej, in Majcen, Boris (2016): Care for the elderly in Slovenia: a combination of informal and formal care. *Revija za socialno politiko*, 23 (2): 159–179.
- Hvalič Touzery, Simona. Družinska oskrba bolnih starih družinskih članov (2009): V V. Hlebec (ur.): Starejši ljudje v družbi sprememb: 102–124. Maribor: Aristej.
- Kuhar, Metka (2017): Dolgoročno spremljanje izvajanja Strategije MOL za mlade 2016–2025. Raziskovalno poročilo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lavrič, Miran, Flere, Sergej, Tavčar Krajnc, Marina, Klanjšek, Rudi, Musil, Bojan, Naterer, Andrej et al. (2010): Mladina 2010. Končno poročilo. Dostopno prek: https://www.pzs.si/files/File/novice/Mladina_2010_Koncno_porocilo.ppt. st (25. 6. 2018).
- Nordenfors, Monica, in Melander, Charlotte (2017): Young carers in Sweden – A short overview. Kalmar: Swedish Family Care Competence Centre.
- Oliveira, Deborah Cristina de, in Hlebec, Valentina (2016): Predictors of satisfaction with life in family carers: evidence from the Third European Quality of Life Survey. *Teorija in praksa: revija za družbena vprašanja*, 53 (2): 567–568.

- Pahor, Majda, Domajnko, Barbara, in Hlebec, Valentina (2011): Social support in the case of illness: intergenerational solidarity = Socialna opora v primeru bolezni: medgeneracijska solidarnost. *Zdravniški vestnik*, 80 (2): 75–83.
- Schlarmann, Jörg große, Metzinger-Blau, Sabine, in Schnepf, Wilfried (2008): The use of health-related quality of life (HRQOL) in children and adolescents as an outcome criterion to evaluate family oriented support for young carers in Germany: an integrative review of the literature. *BMC Public Health*, 8 (414). Dostopno prek: <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/8/414> (13. 6. 2018).
- Šadl, Zdenka, in Hlebec, Valentina (2009): »Saj veš, se najprej na domačega obrneš« – Emocionalna opora v družinskih omrežjih. V V. Hlebec (ur.): *Starejši ljudje v družbi sprememb*: 237–253. Maribor: Aristej.
- Šadl, Zdenka, in Hlebec, Valentina (2011): Stiki med mladimi in starimi ljudmi ter neformalna skrb za stare ljudi v Evropi. V S. Mandič, M. Filipovič Hrast (ur.): *Blaginja pod pritiski demografskih sprememb*: 107–137. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ule, Mirjana (ur.) (1996): *Mladina v devetdesetih, analiza stanja v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Ule, Mirjana, in Miheljak, Vlado (1995): *Pri(e)hodnost mladine*. Ljubljana: DZS.
- Ule, Mirjana, Miheljak, Vlado, Rener, Tanja, Mencin Čeplak, Metka, in Kurdija, Slavko (1996): *Predah za študentsko mladino*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo: Urad Republike Slovenije za mladino.
- Ule, Mirjana, Rener, Tanja, Mencin Čeplak, Metka, in Tivadar, Blanka (2000): *Socialna ranljivost mladih*. Šentilj: Aristej.
- Young Carers Strategy 2017–2019: Manchester City Council. 2017. Dostopno prek: <https://www.manchestercommunitycentral.org/news/young-carers-strategy-201719> (21. 6. 2018).

Podatki o avtorici

prof. dr. Valentina Hlebec, visokošolska učiteljica
Katedra za družboslovno informatiko in metodologijo
Center za proučevanje družbene blaginje
Službeni telefon: 01/ 5805-248
Email: valentina.hlebec@fdv.uni-lj.si